

ibrahim yıldırım

eşlikler

zeki z kırmızı

2004-2022

©

Sunuş

Okuyacağınız yazı için zorunlu birkaç uyarım olacak.

Ayraç içi sarı boyalı sözcükler Türkçe duyarlığımın geçici sonucudur. Yazının son biçiminde yer almayacaklar. Kullandığım kimi sözcüklerin eski kullanımda ya da yabancı dilde karşılığını kolaylık olsun diye gösterdim, kimi sözcükler de kendi geçici önerilerimdir, eleştiriye ve değiştirilmeye açık olarak. Ayrıca kişisel web sitem www.okumaninsonunayolculuk.com' un ana sayfasında sözcükleri okumak başlığı altında sürekli güncellenen, kişisel Türkçe karşılıklar sözlüğüme bakılabilir.

E-Kitap 34: İbrahim Yıldırım çalışmam belki kitap ya da dergilerde kimi bölümleriyle yayımlanabilir olasılığıyla sitemde TADIMLIK olarak sunulacaktır. Bir süre sonra koşullara göre tümünü yayımlayabilirim.

*

İbrahim Yıldırım filmine ikinci yarıda başladım. Düzensiz, yanlış bir okuma yaptım başlangıçta. Erken dönemlerinde biçimlendirdiği ve yeni yeni anlayabildiğim tasarını sezinleyemediğim için bölük pörçük ve sırasız okuduğum yapıtları üzerine ileri geri konuşabildim, hafif, utanılası yargılar verebildim. O zamanlar (2000'lerin ilk yarısı) yazarak okumaya başlamamıştım gerçekte.

Denebilir ki, iyi ya işte, şimdi doğruyu gördüğüne göre, yanlışını siliver gitsin. İşte bunu yapamıyorum ve kararsızlığım sürüyor (2022). Sonunda şöyle yatıştırıyorum kendimi: Senin okumalarının amacı yazar ya da başkalarını değil, önce kendini doğrultmak, kendi yolunu açmakla ilgili. Okurluğunun evrimi başa sarılamaz biçimde gözlerinin önünden akıyor ve okuma deneyimin özünde, okumayı (okurluğu) okuma deneyimi... Okunmak nasıl yazmanın aslında görünür gerekçesi ise yazınsal yapıt da görünürde okumanın gerekçesidir. O zaman, okumalarımın sapakları, dikenlikleri, hafiflikleri bana beni anımsatsın, orada öyle sorguç gibi dikilerek. Utanç duymayı öğrenmek az şey mi?

Değerli yazarımızın yapıtı için söyleyeceğim şeyler ise ilerleyen sayfalarda... Yazınımız içinde yerini, ne kadar değerli olduğunu burada

ayrıca belirtmeye gerek yok. O yalnızca okura değil yazara da ayna tutuyor ve onun büyüğü aynalar geçeneğinden takılmadan geçebilenlere, sağ esen çıkabilenlere ne mutlu! Belki tam da onların dönüp bir kez daha okumaları iyi olur. Çünkü gerçekten ölmeden gerçekten yaşan(a)mıyor.

*

Bir şey daha.

***Dünbatımı Defterleri** odaklı son uzun yazımı yazarken İbrahim Yıldırım hakkında daha önce yazdıklarına göz atmamıştım. Yazı bitip, tüm yazılarımı işte burada bir araya getirip gözden geçirdiğimde gördüm ki aslında yeni düşünceler, tezler olarak öne sürdüğüm birçok düşünce çok da yeni değilmiş, neredeyse tümünü daha önce düşünmüş, öne sürmüş, dile getirmiş, daha kötüsü unutmuşum. Yani yinelemeler söz konusu kendi adıma. Buna üzüleyim mi sevineyim mi bilemedim. Ama hiçbir şeyi değiştirmedim, olduğu gibi bıraktım.*

Affola!

Mayıs 2022

Zeki Z Kırmızı

TADIMLAMA

İçindekiler

Sunuş

Bıçkın ve Orta Halli. Cinayet, Ülke, Cinnet, 4

Hassas Ruhlar, Şikayetçi Aşklar, 5

Hal ve Zaman Mektupları: Vatan Dersleri, 6

Vatan Dersleri 2. Ölü Bir Zamana Ağıt, 8

Her Cumartesi Rüya: Aşk ve Mevt Tabirleri, 10

Nişantaşı Suare: Bir Monolog, 18

**Madam Samatya... Ve Diğer Şüpheliler ile Alçitepe Ailesinin Son
Ferdî: Dokuzuncu Haşmet, 25**

**Hüznengiz Bir Arabesk: İki Uzun Öfke ile Dünbatımı Defterleri: Edebi
İçtimai Cinai Tıbbî Bir Kolaj, 46**

9. Sonuç, 78

Kaynaklar, 79

Ek 1. İbrahim Yıldırım Yapıtları, 80

Bıçkın ve Orta Halli. Cinayet, Ülke, Cinnet¹

Yıldırım'ın *Eylülden Sonra* üçlemesinin (*troloji*) üçüncü kitabı: *Eylülden Sonra 3. Bıçkın ve Orta Halli. Cinayet, Ülke Cinnet*.²

Ve yazarla ilk kez tanışıyorum. Ülkemizin eşğine getirildiği çıldırının, cinnetin yapısal, dilsel yansıması diyebiliriz roman için. Bir yere götürmeyen açık yapısıyla ardçağcı (*postmodern*) duruşuna karşın, *insanlık durumumuza* olmasa da *ulusal durumumuza tanıklık etmemek* olanaksız roman boyunca. *Ulusal gülünçlüğümüz* de payını alıyor kuşkusuz eleştiriden...

Okunmaya değerdi (özellikle *cinneti* imlemesiyle).

TADIMLIK

¹ Bu kısa not 2003'te düşülmüştür.

² Yıldırım, İbrahim; *Bıçkın ve Orta Halli. Cinayet, Ülke Cinnet* (2003, Roman), Yapı Kredi Yayınları, 2003, İstanbul

Hassas Ruhlar, Şikayetçi Aşklar³

İbrahim Yıldırım'ın *Bıçkın ve Ortahalli* romanından sonra okuduğum ikinci yapıtı⁴. Öykü.

Yıldırım'ı sanırım tüm yazılarında yönlendiren şey, toplumsal sarsıntıya (*travma*) dayalı *delilik*.

O bir zamanın ve coğrafyanın sapkınıyla yüzleşiyor, bunu bir belirtgen kişi (*tip*) olarak üretmeyi başarırsa sonunda ne üretmiş olur (bunun da hesaplaşmasını ayrıca yapmalı)?

Benzer şeyi örneğin İspanya'dan bir Eduardo Mendoza oldukça yüksek bir teknik düzeyde denemişti.

Yıldırım'ın çabası neden ağ ördüğünü unutmuş bir örümceğin ağ örme çabası... Bu unutuş tüm bir *poetikanın biricik* temelini oluşturamaz. (Mı? ZZK 2022 notu.) Çok çekici bir dili kotarsa ve dilinin gizemli bir sürükleyiciliği olsa da...

Sonuçta kitap biriminde bunlar gerçekten seçkin ve dikkate değer metinler gibi görünse de arkada imlenen yazar açısından bir *kaza* kaçınılmaz gibi görünüyor⁵ (ya da bana öyle geliyor şimdilik).

³ Bu yazı 2004 yılında yazılmıştır.

⁴ Yıldırım, İbrahim; *Hassas Ruhlar, Şikayetçi Aşklar* (2004, Öykü), Can Yayınları, Birinci basım, 2004, İstanbul.

⁵ Bu önbili (*kehanet*) gerçekleşmedi ama tam tersi oldu. Yanılmanın hoşluğu ya da güzelliğinden söz edilebilir mi?

Hal ve Zaman Mektupları: Vatan Dersleri⁶

İbrahim Yıldırım'ın okuduğum üçüncü kitabı **Vatan Dersleri 1. Hal ve Zaman Mektupları**⁷. İzlemeye aldığım yazarlardan... Roman tekniğine ilişkin cesur arayışı beni kendine çekiyor. Sözcük diziminden yola çıkarak anlatının duygusuna ilişkin bir sesçil (**fonetik**) tını ve oradan da daha büyük bir tasım olarak müzikal bir anlatı çatısı, dolayısıyla dizemli (**ritmik**) bir yapı kurmaya çalışıyor. Bunu beğeniyorum açıkçası. Öte yandan yapı, kurgu üzerine onun kadar düşünen yazarımız da azdır. Sanırım çok boyutluluk, çokseslilik imgesi oluşturmanın peşinde. Anlatısında henüz odak bağımlılığı egemen ve her şey bu odağın dolayında dönüyor olsa da aynı odak kendi içinde döngüler, kırılmalar, onay ve yadsımlarla biçimlendiğinden, bunlara bağlı olarak anlatılan gerçeklik de titremeler, spazmlar, bunalımlar geçiriyor ve bundan yazınsal anlatı adına anlamlı bir sonuç ortaya çıkıyor. Gerçek görüldüğü ya da gösterildiği denli sağlam, saltık değildir kuşkusuz.

Karayergi (**ironi**) çok tehlikelidir, bilinebileceği üzere... Kolay da değildir ve ayrıca her uygulama da karayergi başlığı altına girmez. Oğuz Atay yazınımızda bu bağlamda pek aşılılamamıştır. Bir ulusun var olma kavgasında yer almış tarihsel bir olgu (**Köy Enstitüleri**), daha buğusu tüterken karayergisel bir anlatı gereğine dönüştürülmeye kalkışılır da bundan yazınsal bir değer üretimine geçilirse, varılacak yer önemli ölçüde İnci Aral'ın vardığı yer olur. Karayergiye başvurma açısından değil, yalnızca varılan yer, sonuç açısından... Yaratıcı, şaşırtıcı kurgu bu yarım kalmış, eğreti, amacına ulaşmamış karayerginin altında eziliverir bir anda, tüm albenisini yitirebilir yapıt. Türkiye'nin ve Türkçe'nin de **Don Quijote**'si (Cervantes, 1605), **Tristram Shandy**'si (Laurence Sterne, 1759) olabilir ama çokdeğerlikli bir bakış açısını ve olgusal çeşitlemeyi kaldıracak ekinsel (**kültür**) sindirim (**hazım**) gücümüz ve üzerinde uzlaşmış bir geçmişimiz yok henüz. Daha doğrusu bir geçmişimiz (tarihimiz) yok. Tarihimizi yapamadık. Bu nedenle yeldeğirmensiz bir **Don Quijote** bir bardak soğuk su etkisi yaşıyor en fazla. Ötesi yok yazık ki.

Üst bağlamlar, o bağlamlar içinde konumlar, saflar, yerler önemli. Yazar, sanatçı için bile önemli. Tarihsiz toplum güncel (sözüm ona güncel siyasete) tutsak toplumdur, bireyleşmenin öncelinde kişiler (**figürasyon**) temsil ettiklerinden daha çok, doğrudan kendileri olarak, gününbirlik geçici seçimleriyle belirir, görünürler. Sanatçı da olursa, böylesi geçiş dönemlerinde, balığın içinde yüzdüğü deniz hakkında kavrayışı denli sulu sırtkan alaylı bir söyleme sığınmak, bundan yazınsal değerler, tatlar ummak için bilisiz (**cahil**) cesareti gerekir sanırım. Emekten, araştırmalardan söz etmiyorum üstelik. Bu da mı olmasın, olacak elbette. Ama tarihleşme konusunda bunca emeğin, birikimin bu denli kolay açık uyarılara, bildirimlere (**ültimeatom**) dönüşüvermesinde tuhafılık, yadırganacak bir şey yok mu?

Toplumun temelinde yatan şey nedir? Neden sahibinden önce de orada olmuş toprak, bugün sahip diye ortaya çıkan biri(leri)nce çevrilivermiş. İyelik (**mülk sahipliği**) nereden? O günden bu yanadır ki saflar var ve hangi yanda olduğumuz can alıcı önemdedir. Her yanın kendi içinde kusurluluğundan bağışık olarak hem de. Kusurlara takılanı, ağaca bakıp ormanı görmemeyi yalnızca kınayabiliyor ve üzülüyorum. Kemal Tahir'i bu açıdan önemli bulmamakla birlikte (Çünkü bir Kemal Tahir **poetikasından** söz edilemez.) İbrahim Yıldırım gibi birinin karayergi yumağına dolanmadan önce,

⁶ Bu yazı 2007 yılında yazılmıştır.

⁷ Yıldırım, İbrahim; **Hal ve Zaman Mektupları: Vatan Dersleri** (2006, Roman), Merkez Kitaplar yayınları, Birinci basım, Ekim 2006, İstanbul, 404 s.

daha derin düşünmesini isterdim yakın tarihimiz, köy enstitüleri, köylü, 70'li yıllar, sol, yayıncılık, vb. gibi konular üzerinde.⁸ Biliyorum ki gerçekte benden ve birçok insandan da çok düşünmüştür. Düşüncesini yöneten yaklaşımın (d)ayaklarında bir sorun var, tedirgin eden koku oradan yükseliyor. Sonuç, varılan yer, niyet ne olursa olsun ardçağcılıktır (*postmodernizm*). O zaman o enstitüler cinayetlerle, genç kafaları yontma, biçimleme düzenekleriyle (*mekanizma*), marşları, yani faşizmi çağrıştıracak ne varsa tümüyle, işbu indirgenmiş ve aşağılanmış 'halleriyle' belirirler önümüzde.

En sonunda ne denli, 'aman canım bu bir sanatsal oyundu, biraz seni oyalamak, eğlendirmektir niyet,' dense de o bırakılan, ağırlıksız gibi görünen ama içindeki işkembesi, atık gereciyle olduğundan ağır çeken 'tarif', 'harf-ı tarif'e döner (yani 'tanım', 'belirteç'e), öyle bir iz bırakır ve bırakılan iz öyle bir kazınır ki sahte belleğin sahte tarlalarına, kimse kolayından söküp atamaz bu densizliği ne denli uğraşsa da.

Peki o zaman ne oldu? Yazı(n) yine kendi dışından mı eleştirilmiş oldu? Bunu ben yapmak istemem ama yazının (metin) yapmak istemediğinden de çok emin değilim. İbrahim Yıldırım'ın kasıtlılıkta Orhan Pamuk'la aşık atabileceği açık. Her ikisi de 'Hayır, nerden çıkarıyorsun ki,' diyebilecek bir konumlanma, duruş içindeler. Kuşkusuz ikincisi doğuracağı etkiler açısından çok daha önemli...

Bence İbrahim Yıldırım yazarlığının en önemli sınavını vermektedir. Bu karikatürleşmiş kişilerle (*tip*), kendileriyle özdeşleşmiş ve bu yüzden ülkenin yaşamına da haksızlık yapan kişilerle yapısöküm içinde, yıkıyor, yerle bir ediyor. Acaba her şey yüklenmiş anlamlarından soyulursa geriye ne kalır? Bir, hangi bakışın, kimin soyduğu önemlidir. (Değil mi yoksa?) İki, geriye kalan, saçma ya da hiç olamaz mı?

Sonunda 400 sayfalık okumayla varılan yer, yazık ki hiç(lik)tir. Sürekli *hazırol*da tutulmuş bir okur beklentisidir. Elde var, bir mi? Sanmıyorum. Buna değmeyeceğini düşünüyorum. Bu yeni bir salgın. Moda. Geçici olan içinde kalıcı olanı görebilmek için büyük felsefe dizgelerine (*sistem*) bakmayı öneren biz değiliz, ben değilim en azından, birileri... *Sözde* dizge düşmanları... Çünkü dizge yıkıcılığına soyunmak için fetiş-dizgeye, fetiş-bütüne katılmak gerek, gizliden ya da açıkça. (Pierre Bourdieu'ye bir göz atmalı.) Süreç eytişmeli çalışıyor ve ancak öyle kavranabilir kavranamaz sayılan...

İbrahim Yıldırım'da, İnci Aral'da olduğu gibi gerilere savrulduğumu söylesem yalan olmaz.⁹

⁸ Bir sınır aşımı daha. Yazarımızın böyle bir araştırmayı, derin iç tartışmayı yapmadığını sanmak da nesi, nasıl bir kendini bilmezlik?

⁹ 2020 dipçesi: Yukarıdaki yargılar bir yeniden okuma gerektirmektedir. Acaba 2007 yılında yanlış bir okuma yapılmış olabilir mi? Evet, büyük olasılıkla...

Vatan Dersleri 2: Ölü Bir Zamana Ağıt¹⁰

İbrahim Yıldırım özgünlüğünü Türk Yazını içerisinde koruyor ama kendi kişisel yazı tarihi içinde benim için artık özgün değil. Kendini ardçağcı (**postmodern**) roman anlayışını kanıtlamak istercesine, kanıtarak yineliyor.¹¹ Bu yazı anlayışını da aşağıdaki **Vatan Dersleri 2: Ölü Bir Zamana Ağıt**¹² alıntıları yeterince gösteriyor zaten. Kötü olan şu ki, Batıda, ille de ardçağcılık başlığı altına girmeyecek birçok yazar, Yıldırım'ın neredeyse bir teze dönüştürdüğü, hiçbir yere taşıyan yazı anlayışının örneği çok ve eskilere dayanıyor. Günümüzden bir İspanyol yazarın **Zeytinli Labirent**'i (Eduardo Mendoza) ilk usuma gelen örneklerden... Daha önce de belirtmiştim.

Yazarımızda benim takıldığım şey, gerçeğin göreliliğinin saltıklaştırılması, tüm başvuruların (**referans**) tümcül (**total, topyekün**) olarak yok sayılması (**iptal**), Köy Enstitüleri vb. uygulamaların 'kitap yakma ayınlerine' değin taşınması, öğretmenin simgesel (**sembolik, temsili**) niteliğinin tartışılır kılınması, vb. Peki niye? Bugün yok edilmesi gereken şey usu (**akıl**) anıştıran, çağrıştıran şey mi?

İbrahim Yıldırım'ın yapıtına bu çerçevede daha yakından bakmayı yadsıyorum bu nedenle. Üzerinde durmayı yanlış buluyorum, üstelik Jameson'ı dinlemiş olsaydım, özellikle bu yanlış¹³ okumam gerektiğini bilerek.

Cinsellik çağrışımları, toplumun söylemiyle eylemi arasındaki dangalakça tutmazlık, örtüşmezlik, anlatıcının ve anlatımının romanlaştırılması, vb., vb. bir yerden sonra anlamsızlaşıyor. Metin oyunlarına dönüşüyor her şey. Metin oyunları da bir bağlam içinde yer alabildikçe katlanılabildir gözümde. Bunca haksızlık yapmayı da göze alıyorum.

Eğer ulusal kuruluşu tarihsel-toplumsal bir izlençe olarak görmezsek, neyi eleştireceğimizi de bilemeyiz. Yıldırım'ı; İ. O. Anar'ın, O. Pamuk'un yanına yerleştiriyorum.¹⁴

Yoksa şu ilginç olabilirdi: Okuyan, okur; anlatımın salınışından (**eda**), anlatıcıya da kulağını kabartarak, buruk bir öykü kurgulayabilir. En azından teknik bir ustalığı imlerdi bu.

Cumhuriyet'in öyküsü bir çıkmaz yolun mu öyküsü? Bu mu yazarımızın söylemeye çalıştığı?

Askeri darbelerin ardı ardına hışmına uğramak solcumuzun böyle düşünebilmesi için yeterli mi?

Solcumuz mu dedim? Kim için? Neden?

Alıntılar:

"Ancak ayrıntılarını öğrenmeye başladığım hayat, hayalini kurduğum romanı ağır ağır kemiriyordu. Böyle giderse, hülyam ve hevesim tümüyle yok olacaktı." (100)

"İnsan akli bilmecemsi bir şeydir, bir insanın tek bir mekânda gerçekleştirdiği eylemlere dayanarak yorum yapılamaz derken beni anlamayan, yüzüme bön bön bakıp saçmalamakla suçlayan; dilinden devrim sözcüğünü düşürmeyen avukatın, defalarca yinelediğim şu cümleyi anlamadığını çok iyi biliyorum: İnsanın geçmişi, en az geleceği kadar tehlikelidir ve risk

¹⁰ Bu yazı 2009 yılında yazılmıştır.

¹¹ Zaman ve gelecek okumalar beni yanlışlayacak bu erken ve hevesli tanılamalar konusunda.

¹² Yıldırım, İbrahim; **Vatan Dersleri 2: Ölü Bir Zamana Ağıt** (2008, Roman), Turkuvaiz Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2008, İstanbul, 262 s.

¹³ Ne büyük, utanç verici gönderimler!

¹⁴ Ne ivecenlik ve aymazlık!

barındırır, geçmiş, geleceği kadar güvencesiz bir alandır, geçmişin geçtiğini sanıp rehavete kapılmayın, gelecekte de çok fazla şey beklemeyin...

(...)

Daha fazla hezeyana kapılmadan itiraf etmeliyim: Köy enstitüleri ile ilgili çalışma dolayısıyla giriştiğim çaba, beni -1971 ve 1979'da olduğu gibi- bugün de geri dönülmesi olanaksız bir yola itiyor. Bu yol, belki anlamlı hiçbir sona ulaşmayacak, belki yine çıkmaza açılacak, belki çok uzun ve tuzaklarla dolu yürüyüş sırasında yine kaybolacağım.

Ama bütün bunlar, şu an pek umurumda değil. Çünkü yeni ayrıntılarla bir kez daha kurmaya çalıştığım roman bana haz veriyor.” (148)

“Üstelik bir insan nereye kadar soyar kendini?

Bir insan, bir başka insanın hayatını nereye kadar öğrenebilir?

Bir hayat, ne kadar çıplak –ne kadar görünür, ne kadar anlaşılır- olabilir?” (153)

“Hala bilmiyorum, anlatıyorum yalnızca.

Belki önemli olan yalnızca bu: anlatmak!

Yıllar geçse de, bakış açıları, -dolayısıyla yorumlar- değişse de dertler aynı, teselliler aynı...

İnsan, kendine yalan söylemeye alışmaya başlamasın, iflah olmuyor!..” (180)

“Gibi olmak ne perişan söz, ne rezil kaçış yolu, ne müthiş yalan!

Dilek Hanım, yıllarca kavrar gibi olduğum şeylerin yardımıyla kurdum yazdıklarımı...

(...)

Lütfen birlikte açalım bu açmazı, birlikte çıkalım kurduğum lanetli labirentten.

Umarım, çıkmaz bir sokağa girmemişimdir.

Bildiğiniz gibi, açmaz açılır, aşılabılır, ama çıkmazdan çıkmak neredeyse olanak dışıdır.

Gerçekten önemli olan yazılı nesne midir, metin midir Dilek Hanım?” (195-96)

“Sorarım size, defterin sayfalarında biçimlenen kişinin eksiksiz bir Galip Işık olduğunu kim söyleyebilir? Kimi zaman insan, kendini bile tanımaz, aynalara, fotoğraflarına ve yazdıklarına yarım kalmış duygusuyla kuşkuyla bakar?” (242)

“Sanki şarkıyı bestesiyle güftesiyle eksiksiz olarak seslendirdiğimde her şeyi daha iyi anlayıp daha iyi anlatacağım; böyle sanıyorum, çünkü geçmişte yazdıklarımın hiç memnun değilim: Nedenini hatırlayamadığım bir telaşla, bilgi vermeden; nedenleri–niçinleri sıralamadan anlatmaya başlayıvermişim.

Nasıl derler apar topar...

Tabii eksik kalmış.

Evet, geçmişte yaptığım savrukluğu hem yorumlamam, hem açıklamam hem de sıraya koyup temize çekmem gerekiyor... Ve sakın olmalıyım. Ama bu hala olası değil, çünkü zihnimi toparlayamıyorum, yoğunlaşamıyorum. Dahası sık sık, size geçen yıl gönderdiğim metinleri ve eleştirilerinizi okuyup, dolanıp durmaya başladığım labirentte kaybolmamaya çalışıyorum.” (262)

“Neşet İlhan okunaksız kardeşim,

İyi ki yaşadın, iyi ki yazdın

İyi ki yarım bıraktın...” /i.y. (263)

Her Cumartesi Rüya: Aşk ve Mevt Tabirleri¹⁵

İbrahim Yıldırım'ın son romanı¹⁶ zorlayıcı gerçekten... Zorluğu, denge değil dengesizlik noktasını (oynak, duraysız nokta) kurgusuna temel almasından... Ama yazar için bu yeni bir şey değil. Ülkemizde hınzırlıkta ya da kışkırtıcılıkta onunla yarışabilecek bir başka yazarımız var mı bilemiyorum. Buna karayergi (*ironi*) diyemem, *kumpas* kurmak, belki.

“Dün klinikten şaşkın, yaralı ve tamamen olmasa da yıkılmış olarak çıktığımda, az önce anlattıklarım benzer, yani firar etmeye yatkın düşünce ve hissiyat içindeydim... Fakat onca sarsıntıya rağmen yine de henüz tam uyanmamış idim. Vaktaki Vecdi hocayla muhabbet ağdalanıp iyice koyulaştı, bendeniz bazı densizlikler yaptım. Bu da neredeyse sekiz şiddetinde zelzeleler yaşamama ve kendimi Sofular'daki meyhaneye atmama neden oldu. Muhatap olduğum bu ikinci zizal vakası aşağıda hikâye edileceği şekilde tekâmül etmiştir pek kıymetli kariler...” (61)

Ha, bir de şu. Çok az yazarımız, belki de hiç, yazı (*metin*) üzerine yazıyla (*metinle*) onun kadar düşünmüştür. Umarım kimseye haksızlık etmiyorumdur. Örneğin Karasu'ya, Edgü'ye...

Bu roman beni üzerine yazmaya zorluyor zorlamasına. Ama başka anlamlarda da zorluyor. Yukarıda sözünü ettiğim hınzırlığın ayartıcılığı, çekiciliğine karşın, üzerine bineni fırlatıp atan yazı huysuzluğunun irkiltici, yabansı tersliğinden kaynaklanan, sözüm ona deneyimli okurluğumu tartışmalı kılan hoşnutsuzluğumu da bir yandan çözümlemem gerekiyor. Bir soru çıkarabilmem gerekiyor çelişkiler içindeki **Her Cumartesi Rüya** okurluğumdan. Zor. Belki de olanaksız...

Ölçünlü (*standart*) bir çözümlemeyi deneyemem bile. Şu Batı/Doğu kavram çiftinin altının kof olduğunu bile bile söylüyorum. Yazının (roman) geleneği içinde söylem üzerine odaklanmış Batı yergisi (*kritik*) ile Doğu yansılması (*taklit*) arasında bir *heccav* anlatıcı canlanıyor gözlerimin önünde. Bu *heccav* (*yerğici*), anlattıkça anlatının yer aldığı *kitap-yapı*, roman; anlatıcısının peşine düştüğü bir tabuta dönüşmekle kalmıyor (*Tabut-kitap*, hatta kitabın havasına kapılıp *dört kollu* dememek için zor tutuyorum kendimi, densizlik yapıp...), okur da bu *tabut-kitaba* ve gömüte (*mezar*) okudukça gömülüyor.

[Kim bilir belki de okuru için, Ahmet Mithat Efendi'den sonraki ikinci büyük (gömüt) kazıcımızdır İbrahim Yıldırım.]

¹⁵ Bu yazı 2011 yılında yazılmıştır.

¹⁶ Yıldırım, İbrahim; **Her Cumartesi Rüya: Aşk ve Mevt Tabirleri** (2011, Roman), Doğan Yayınları, Birinci Basım, Ocak 2011, İstanbul, 449 s.

Nişantaşı Suare: bir monolog¹⁷

İbrahim Yıldırım benim izlemeye aldığım yazarlardan biri, en önemlilerinden. Onunla okur olarak kurduğum bağlantı (*diyalog*) diğer yazarlarımızın çoğundan oldukça başka. Aslında vurguyu *bağlantı* sözcüğü üzerine yaptığımı belirtmek isterim. Onun yazar tutumunda okuru kendisiyle eşitleyen bir şey (*duruş* diyeceğim neredeyse) var. Perişan durumlarımızdan (*hal*) ortak paylı (*nasıplı*) bir oydaşlığın, gizli, görünmeyen bir çilekeşliğin kardeş halkalarıyız (ne olsa). Günümüzde yazan en önemli yazarlarımızdan biri olduğunu ben biliyorum da daha kaç kişi biliyor, merak ediyorum. Ama biri daha bilse ne olur? Yapıtı daha mı değerli, daha mı önemli olur? Hayır. Öyle sanıyorum doğru dürüst bir eleştiri ekini (*kültür*) içinden hep beraber daha kardeşlikle, daha arınık çıkardık (herhangi)bir yazar ya da sanatçı, hak ettiğince yankılanabilseydi toplumumuzda.

Burada hep genellikle yapıldığı gibi yapıtı özetleyip aslında yineleyerek birçok açıdan bu eşsiz Türkçe roman hakkında sığ bir izlenim vermek yerine **Nişantaşı Suare**'den¹⁸ yazarı ve bizi (okurlar, toplum olarak) kavrayabilecek o tek soruyu çıkarmaya çalışacağım, çıkarabilirsem. Ve tabii bunu başarabilirsem, bireysel yaratım sürecine toplumsal (*sosyal*) bir katkı (okur katkısı) olur, her yazarın (sanatçının) da istediği gerçekte budur, yankılanmaktır, sonuçtan hoşnut kalmadıklarında bile.

Soru, diyorum ya bir varsayım yalnızca. Önce oluşturup sonra görünür kılma girişimi her zaman parlak bir soruyla sonuçlanmayabilir. İtiraf etmeliyim, genel olarak çok başarılı olduğum da söylenemez bu konuda. Çünkü beni izleyen bilir ki eleştiriye kurgudan ayırmadım hiç. İstesem de ayıramıyorum. Kurguda ise yeteneksiz olduğumu çok uzun zamandır biliyorum.

İzleyebildiğim yayınlarda roman, İbrahim Yıldırım hakkında genel ve *halim selim* olumlu yaklaşımların dışında anlamlı bir tepki almadı. (Almış da olabilir, izlediğim kaynaklar çok sınırlı gerçekten.) Yayın(cılık) düzeni(miz) bir olguyu içselleştirme, sonra gösterme konusunda geliştirmiş olduğu biçime, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı. *Sözünü et, geç*. Duygusal birkaç vurgu, dolaylı, kırmadan devirmeden kızım sana gibisinden birkaç dokundurma ve gelsin sıradaki... Belki tanıtım başlığı altına ancak bu kadar girer ve yararsız değil. Ötekisi; *bu yapıt niye var, buraya hangi kasıtle geldi, neye dokundu ve niye, nasıl, yanı sıra taşıdığı gerekçesiyle nereye değin var kalır, kalabilir, yani benim (okur) bakışım kitabın varoluşuna ne ekler, nece katılır*, gibisinden pahalı, zaman ve kaynak gerektiren sorgulamalar, hesaplaşmalar sanıldığından da zordur ama hiç kimse de çıkıp; *bunun bir önemi yok, alınıp satılmış işte, alan razı, veren razı, almayan bile*, diyememeli.

Tanıtım iyi de ister istemez bir indirgeme söz konusu. Eğer yapıt olay örgüsünün gelişmelerine, kişilerin sahnelerde karşılaşmaları ve çatışmalarına bağlı kurgulandıysa bir güzel özetleyebilir, gerekli dersleri de çıkarıp yaparsınız okura önerinizi. Ama İbrahim Yıldırım hiç öyle bir yazar olmadı. Anlatılarını içerik üzerinden kur(gula)madı¹⁹, anlattığı şeylerin yarattığı havaya, rüzgâra yaptı yatırımını ve buna bağlı olarak okur onun herhangi bir yapıtı önünde, masaya sürülü *anlatmanın ne olduğu* uygulama (*teknik*) sorunuyla (pey) cebelleşmek zorunda kaldı. Okurunu, anlatmanın biçimi üzerinde düşünmeye zorladı ısrarla. Hatta bunu yazarca duruş, bir görev (*misyon*) gibi algıladı. Buna çalıştı. Ortaya çıkan aldatıcı, yanılsamalı metin(ler)

¹⁷ Bu yazı 2012 yılında yazılmıştır.

¹⁸ Yıldırım, İbrahim; **Nişantaşı Suare** (2012, Roman), Doğan Kitap Yayınları, Birinci Basım, Şubat 2012, İstanbul, 188 s.

¹⁹ Aslında bu yargı dolaylılar açısından bakıldığında tartışmalı. Yapıtın tümcül somutu, salt içerik değilse nedir? (2022-ZZK)

öyle tanıtım özetlerine sığacak türden olmadı ve tanıtım yazılarında indirgemeler ister istemez çarpık oldu. Hayır, geçersiz diyemeyiz bu özetlere belki ama kendi başlarına yapıt (roman) hakkında hiçbir şey söyle(ye)mezler (bence). Bunca lafı, *Nişantaşı'nın geçmişi ve bugünüyle hesaplaşıyor*, biçiminde başlayan tanıtıcı anlatımlara irkiliyle baktığım için ettim. Kimseyi kınamak, üzme, yanlış bulmak niyetim olduğundan değil. Üstelik böyle başlayan bir anlatı, yukarıda söyledim, ille de yanlış (?) olmaz. Peki, bir hesaplaşma yok mu? Olmaz olur mu, öyle sanıyorum kendimizle nasıl baş edeceğimiz konusunda derin ve sürekli bir öz hesaplaşma Yıldırım anlatılarının altlığını oluşturuyor. Nişantaşı'ndan kente, kentten topluma tanıklığımızı esnetmeliyiz sanırım. Ortaya bir geçmişe özlem (*nostalji*) yorumu çıkar ve karşılaştırmayla yetinilirse herkese haksızlık olur, en başta yazara.

İndirgemelerin en sağlıksız, sığ bakış açıları (!) yarattığına geçerken değinip kurguya ilişkin ilk imle yerinden oynatılmış okurluğumuzu metne girdikçe nasıl konuşlandıracağımız tasası içine gömülelim öyleyse, usuldan. İlk imleme bu kez daha inandırıcı, ciddi. Ama unutmadan önce ayrıç içinde alt başlığa bakmalı: **Bir monolog**. Bunu bir karayergi (ironi) olarak alma eğilimi içimde güçlü bir dürtü. Söyleşimlerin (*diyalog*) bile düzeysiz kör döğüşünden öte geçmediği zamanlar(ımız)da iç söyleşim (*monolog*) önermesi, oyunun yeniden ve başlangıçtan itibaren bir daha kurulmasıyla, belki daha geriden ama sağlam bir çıkış noktası oluşturma kaygısıyla ilgili bir gönderme neden olmasın? Günümüzde yerel ve küresel söylem (*retorik*) çok ağıdalı ve demokratik görünen ama tersine oldukça yapay bir dayatma aslında. Bunu, yazarımız sahte söyleşime karşı sahici ben anlatımına (*monolog*) dönüyor biçiminde yorumlamayın lütfen. Böylesini savunacak biri değil, tersine sözde söyleşim kandırmacasını (*sahtekârlık*) hınzırca (Bu sözcüğü yazar için daha önce de kullanmışım.) ele veriyor, yapıtının köklü karayergisini (*ironi*) daha baştan yüzeyleyor, görünümü çıkarıyor (*mostralamak*). Beni okuru olarak işin başında ele geçiriyor böylelikle. Yoksa genelde yazınımızın hâlâ teksesli iç söyleşim (*monolog*) olarak seyrettiğini izleyen bilir. Adını koyup, gösterip (yazarca konuşursak), biçimi buna aracı kılmaktadır cesaret. Böylece yaklaşım nesne, kütle etkisi yapabiliyor, gerçekten görünüyor. Bu noktada İbrahim Yıldırım'ın yapıtının aynı zamanda bir sav (tez) olduğunu unutmamalıyız. Kuramsal hesaplaşma boyutu genel olarak ayırımsandı mı bilmiyorum ama anlatının uygulayımsal (*teknik*) kimi özelliklerini deneysel bir yaklaşımla sınaması onu yazınımızda özgün kılmaktadır. Bahtin'in çokseslilik kavramıyla ayrıca ilgili olduğu kanısındayım. Bu ilgi tümce (*cümle*), bölümce (*paragraf*), sahne düzeyinde olmasa bile tek sesin tek ses olarak yerinin, konumunun belirgin kılınmasıyla bağlantılı sanırım. (Acaba Bahtin böyle bir çokseslilik kavramı tanımladı mı?) Eğer biz bir katman (tek ses düzeyi) tanımlar, bunu açık seçik kılar, ayıklarsak eş ya da artzamanlı diğer düzeyleri (seslere) imliyoruz demektir. Sorun tek sesin, boyutun çok ses, çok boyut olarak 'yerine' sunumundadır (*ikâme*).

Şimdi kurguya ilişkin ilk imlemeye dönüyorum. Hemen tüm yapıtlarında (benim okuduğum) olduğu gibi, içeriğin dışından, uygulama (*teknik*) üzerinden, içeriğe bir ka(t/r)ışma *Nişantaşı Suare*'de de var. Bu kez üstelik okuru kuşkuda bırakacak kerte. Metin, bir nesne olarak gelmiş, bulunmuş, kaydedilmiştir. Yazar (yine) aracıdır.

.....
.....
.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TADİMLİK

Madam Samatya...Ve Diğer Şüpheliler Alçitepe Ailesinin Son Ferdi: Dokuzuncu Haşmet²⁰

*Fregoli Sendromu; adını bir gösteri sırasında kılıktan kılığa giren İtalyan oyuncudan almıştır. Ben böyle bir sendromdan mustarip değilim ama üretimin (hayal kurma sürecinden yazma eylemine kadar) her aşamasında kılık değiştirmeye önem veren bir romancı-yazar olduğumu söyleyebilirim.
Mehmet Öztunç; İbrahim Yıldırım ile Söyleşi, Türk Dili Dergisi, 2014*

Buna yazgı diyemem. Seçili yazgı? Belki... Sözcüde (*Seçili yazgı?*) kendini yıkan önerme (Ne deniyordu? *Oksimoron?*..) türünden bir çelişki var. *Seçilen yazgı* olur mu? Yazarımız İbrahim Yıldırım'la yolumuzun kesişmesinde seçime ya da yazgıya kalmayan bir şeyler var. Kimi yazarlar(ımız) için böyle.

Son iki romanına (*Madam Samatya...Ve Diğer Şüpheliler*²¹ ile *Alçitepe Ailesinin Son Ferdi: Dokuzuncu Haşmet*²²) birlikte (şimdiden belli, oldukça dağınık) bakmak, yazmak istiyorum. Ayrı yazmayı isterdim aslında. Ama *daha az* zamanım var ve daha da azalacak zamanım. Kafamın içi kaygı dolu bir arı kovanı...

Yönteme ilişkin bir iki çıkma... Ama önce birkaç başlık mı atsam? İşimi kolaylaştırmak, bir şeyleri, söylemek istediğim şeyleri atlamamak için. Zor bir yazı durduğu için önümde, çuvallama korkusu elimi bağlıyor şimdiden. Aslında biliyorum ki benim yazı(n), yazma(k) üzerine düşüncelerimin sınaması olacak, yazı(n)dan anladığım şeyle bir kez daha (Bitmeyecek hiç, öyle görünüyor, ben bitene dek!) özgül bir bağlamda hesaplaşacağım. Bir yere çıkacağımdan ya da düşeceğimden mi? Hayır. Yanılısama olsa da sonu(ç), buna yurtlanma diyecek, keseceğim. Başlık?

- *Mel'un* (Bkz. Selim İleri, 2013).
- *Deneysellik*.
- *Öğrenme tutkusu*.
- *Dilin berilenmesi ve olayın ötelenmesi*.
- *Yavaşlık temrini: Citta Slow*.
- *Dilin davranışa dönüşümü (Somut tepke)*.
- *Dil tin mi?*
- *Oyun-metin*.
- *Bir yere çık(a)mamak*.
- *Yazının kendi bağlamı dışından beslenmesi...*
- *Sapkınlık tipolojisi?*
- *Türlerarasıcılık (melezlik)*.
- *Güncellik ve karayergi*.
- *Gülmece anlayışı*.
- *Karnavalesk* (Bkz. M. Bakhtin)
- *Romanın içkin (romana ilişkin, özdönüşümsel) gerçekliği*.
- *Yazar bakışı, konumu ve anlatı biçimlemede etkisi*.
- *Deliler evi*, vb.

²⁰ Bu yazı 2015 yılında yazılmıştır.

²¹ Yıldırım, İbrahim; *Madam Samatya...Ve Diğer Şüpheliler* (2013, Roman), Doğan Kitap Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2013, İstanbul, 342 s.

²² Yıldırım, İbrahim; *Alçitepe Ailesinin Son Ferdi: Dokuzuncu Haşmet* (2015, Roman), Doğan Kitap Yayınları, Birinci Basım, Ocak 2015, İstanbul, 247 s.

Hüznengiz Bir Arabesk: İki Uzun Öfke Dünbatımı Defterleri: Edebî İçtimaî Cınaî Tıbbî Bir Kolaj²³

“Bir başka isteğim ise bu kitabın en az bir kişi tarafından sözcük cümle satır sayfa atlanmadan okunmasıdır. Böyle bir şey gerçekleşir mi?”
(*Dünbatımı Defterleri*, s.194)

Çok sevdiğim ve yaşayan yazarlarımız içerisinde tüm yapıtlarıyla çok önemli bulduğum İbrahim Yıldırım'ın son romanı: *Dünbatımı Defterleri (DD)*²⁴. Onu neredeyse 2000 ortalarından beri izlerim, bağlı bir okuru sayılırım, özellikle de 2006 sonrasında. Aslında biraz gecikmiş bir buluş sayılır benimkisi.

Yapıtlarının bir dökümü aşağıda:

öykü	Bir Cinayetin Ekonomisi	1986
öykü	Kumcul (e-kitap)	2000
roman	Eylül'den Sonra 1: Kuşevi'nin Efendisi	2000
roman	Eylül'den Sonra 2: Yaralı Kalmak	2001
roman	Eylül'den Sonra 3: Bıçkın ve Orta Halli: Cinayet Cinnat Ülke	2003
öykü	Hassas Ruhlar, Şikâyetçi Aşklar	2004
roman	Vatan Dersleri 1: Hâl ve Zaman Mektupları	2006
roman	Vatan Dersleri 2: Ölü Bir Zamana Ağıt	2008
roman	Her Cumartesi Rüya	2011
roman	Nişantaşı Suare	2012
roman	Madam Samatya ve Diğer Şüpheliler	2013
roman	Alçıtepe ailesinin Son Ferdi: Dokuzuncu Haşmet	2015
ödül	Orhan Kemal Roman Armağanı	2016
roman	Vatan Dersleri (yeniden elden geçirilmiş)	2017
roman	Hüznengiz Bir Arabesk İki Uzun Öfke	2017
roman	Dünbatımı Defterleri. Edebî İçtimaî Cınaî Tıbbî Bir Kolaj	2021
söyleşi	Alacakaranlıkta Karnaval (Söyleşen: Rıza Kıracı)	2022

Hakkında epeyce de yazdığım (www.okumaninsonunayolculuk.com) yazarımıza dönük ilginin düşük düzeyi nedeniyle hem üzgünüm hem de Yıldırım'ın son dönem yarattığı kişiler gibi öfkeli. Uzunca bir süredir niteliğin üzerinden çok kolay atladığımızı düşünmemek elimde değil. Birkaç gazetenin kitap ekinde, dergide sıcağı sıcağına yapılan birkaç söyleşi, tanıtım yazısıyla sınırlı kalıyor ve arkası gelmiyor yazarımıza dönük ilginin.²⁵ Oysa bunca roman öykü sağanağı arasında son yıllarda kendine ve yazınımıza açtığı alanın çok özgün, anlamlı, yüksek nitelikli güzelduyusal (**estetik**) bir alan, baskın önermelerin seline kapılıp gitmeme konusunda bir uyarı, bir işaret fişeği olduğunu baştan belirtelim. Son on yıllarda Türkiye'de roman tartışmasını İbrahim Yıldırım'sız yapmayı düşünmenin bile aymazlık olduğu bana göre açıktır. Aymazlığın iki nedeni var. İlki ne yaptığının tam olarak ayımsanamaması, ikincisi, biçimsel yapı

²³ Bu yazı Nişan-Mayıs 2022'de yazılmıştır.

²⁴ İbrahim Yıldırım; *Dünbatımı Defterleri. Edebî İçtimaî Cınaî Tıbbî Bir Kolaj* (2021, Roman), Kırmızı Kedi Yayınları, Birinci basım, 2021, İstanbul, 456 s.

²⁵ Tam bunu yazdığım sıralar önemli birkaç dergide İbrahim Yıldırım söyleşileri çıktı. Dahası, Rıza Kıracı imzalı *Alacakaranlıkta Karnaval – İbrahim Yıldırım ile Uzun Bir Peşrev* adlı nehir söyleşi yayımlandı Kırmızı Kedi Yayınları'nca. Bu yazı ne yazık ki söyleşi okunmadan kaleme alınacak. Hem iyi hem kötü diyelim.

özelliklerine takılarak içeriğinin kendi zamanında öne çıkan ardçağcılık (**postmodernizm**) özentisi yapıtlarla karıştırılması. Bunu söylerken okur ya da eleştiri beklentisinin ardçağcı sunumu aşan bir beklenti olduğunu söyleyemiyorum, ki böylesi büyük bir yanılsama olur. Söylemeye çalıştığım şudur: Yüzeysel nedenler, yaklaşımlar nedeniyle güme gitmiş, hak ettiği yeri alamamış yazarlarımızdan biridir İbrahim Yıldırım. Benim de çabam neyi ıskaladığımızı elimden geldiğince ortaya çıkarmak oldu hep, onun üzerine düşünürken. Şimdi de yapacağım budur.

Romana geçmeden ve unutmadan belirtmeliyim ki bilgisunarda, Vikipediya'sından yayıncı sayfalarına, yaşamöyküsü kaynaklarına göz atan, İbrahim Yıldırım hakkında doyurucu bir bilgi bulamadığı gibi kimi özensizliklerle, yanlışlarla da karşılaşmaya hazır olmalı. Örneğin **Dünbatımı Defterleri** yapıt listelerine eklenmemiş (24 Mart 2022), kimi yerlerde yapıt adları (**Hüznengiz** yerine **Hüzengiz** sözcüğünün kullanılması) yanlış verilmiştir. Yazarın birçok kitabının baskısının bulunmadığını da ayrıca belirteyim. Belki son romanını çıkaran **Kırmızı Kedi Yayınevi** önceki kitaplarının yeni basımlarını yapar da Türkiye'nin okurları olarak neden yoksun kaldığımızı ayırırsanız. Yayınevi yazarını yalnızca bastığı kitabı üzerinden değil en geniş anlamda üstlenmeli. Biraz da bunu umuyorum. Yayıncılığımız bunca atılıma karşın çıkarına (*avantaj*) sandığı kimi saçmalıkları birer önyargı olarak korumayı sürdürüyor ne yazık ki.

*

Bu yazı, bocalamasının şu aşamasında kendini bile isteye nelerden yoksun bırakacak?

Öncelikle, yazarının (Yani kendimin... İyi ama bir yazar mıyım ben?) yazarımız hakkında yazdığı önceki yazılarından... Bunun için kabul edilebilir bir gerekçesi var mı? Yok. (Zamansızlığı saymazsak... Saymalı mıyız?)

Peki, başka?

İbrahim Yıldırım hakkında köşe bucağın tarayarak oluşturabileceğim eksiksiz bir kaynakçadan... Sayın okur, üşendim, itiraf ediyorum.

Başka?

Yazarımızın anlatı dışı yazılarından... Önüme kendiliğinden düşen kimi yazılarının eşsiz güzellikleri bile (Hulki Aktunç hakkında yazısına ne demeli?²⁶) başka yazılarına yönlendirmeye yetmedi tembelliğimi.

Daha başka?

Bir yeniden toplu okumadan... (Ah, ömrüm!)

Ötesi var mı?

Ve de: Aldığım sayfalar dolusu notlardan...

Neredeyse iki hafta boyunca **Hüznengiz Bir Arabesk: İki Uzun Öfke**²⁷ (HBA, 2017) ile daha çok **Dünbatımı Defterleri** (2021) notlarım bir işime yarayacak gibi görünmüyor. İbrahim Yıldırım yazın anlayışı (**zekâ**) bu kez de beni ters köşeye yatırdı desem yeri. Okumak için bir yöntem belirlemede en çok zorlandığım yazarlarımızdan biri ve bunun için yakınmayı değil, kendisine teşekkür etmeyi seçmem gerektiğini belirtmek işimi hiç kolaylaştırmıyor.

²⁶ İbrahim Yıldırım, **Hulki Aktunç'un öykülerinde dolaşan kediler**, Egoist, 2013.

²⁷ İbrahim Yıldırım; **İki Uzun Öfke: Hüznengiz Bir Arabesk** (2017), Doğan Kitap Yayınları, Birinci basım, 2017, İstanbul, 244 s.

“Ne yapacağım ben şimdi?”²⁸

Oldu olacak, her şeyi dışarıda bıraktığına göre kitapları ve kitapların yazarı İbrahim Yıldırım'ı da paketleyip dışarıda bırak, elinde kalana bak, göreceksin avucundaki hiç, işini nasıl da kolaylaştıracak. Yani, avucunu yalamaktan başka hiçbir şey yapman gerekmeyecek. Görmediğin şey yoktur, öyle değil mi?

Avuntu buysa eğer avuntunun böylesi dostlar başına. İstemem. Yan cebime de koymayın.

Gel sevgili kardeşim, sevgili ağabeyim İbrahim Yıldırım. Boş verip anhasına minhasına acı tatlı söyleşelim dünyanın bin türlü *hali ahvali* üzerine. Zaten yazma uğraşın, çaban da buna değil mi? İnsan insana nasıl dokunur, değer? Değer mi? Değse mi iyi, yoksa değmese mi?

*

Yöntemi böylece belirledikten (!), neyi nasıl yazamayacağımı anladıktan sonra söyleşi tonunda genellemelerden ve daldan dala konar göçer bir okumayı denemekten başka bir umarım yok. Öyleyse rast gele!²⁹

Dünya

“Henüz senin sadakan nedir bilmiyorum, ama benimki dehşet verici.
Günler ve geceler, sağgörü, alışkanlıklar, dünya sana kalıyor.”
Jorge Louis Borges³⁰

Nasıl bir dünya? Öyleyse, nasıl bir roman?

İbrahim Yıldırım romanlarını oluştururken baskın biçimde yereli, buradaki şeyi gözetiyor, somut imge ve gösterimlerini dünyalılığa kaygısından uzak biçimlendiriyor gibi görünse de çok az (ya da hiç) yazarımızda gözlemleyebildiğim bir dünyalılık, dünyayı üstlenme bilinci taşıdığı ve üstelik bunu ‘*malumât furuşluk*’ (bilgiçlik) diye adlandırıp, kendisiyle dalga geçercesine yapıp yazdığı için, önce yazarımız bağlamında yukarıdaki iki soruyla başlayalım istedik.

Dünya, tam da René Girard'ın tanımladığı, ‘uzlaşımını yitirmiş bir karmaşa (*kaos*)’ içinde tüm insan(lık) birikimlerini sorumsuzca harcayan bir dünya olduğu ve geçen yüzyılın iki büyük savaşı usunu başına getiremediğinden, onun en ıssız bucağının en ilgisiz insanı bile payına düşeni bolca alır oldu. Daha dün kendini bir(icik) yerden; uzamdan, zamandan, anlatıdan, süreklilikten, vb. tanımlar, kimliğinden tüm küresel çalkantılara karşın yine de çok az kuşku duyarken, kendini birden yaman bir çelişki içinde buldu. Ya tanıma gelmezlikle, anlaşılmazlıkla iyice erklenmiş, pekiştirilmiş bu dünya egemenliğinin çıktıklarından biri olacak, ‘adsız sansız’ (Hardy, 1894) bir dünyalı tüketici, şeyin şeyi olarak kervana katılacak ya da sınıftan kovulacak, haylazlığı, uyumsuzluğu, vb. nedenlerle dışarıya, geçeneklere (*koridor*), dahası sokağa bırakılacak, atılacaktır. Bu yurtsuzlaş(tırıl)mayı en sonunda

²⁸ Thomas Hardy romanı *Orman Sâkinleri*'nde (Çev. Taciser Belge, İletişim Yayınları, 1. Basım, 2021, İstanbul, s 145) genç kız Grace Melbury'nin safça ve umarsızca kendi kendine söylendiği gibi.

²⁹ Dikkatli okur, tüm yazılarımda olduğu gibi yazarın dilini çaktırmadan yansıladığımı ayımsayacaktır. Ne gam!

³⁰ Jorge Louis Borges: *Mavi Kaplanlar (Dantevari Denemeler-Shakespeare'in Belleği)*, Çev. Peral Bayaz Charum, İletişim Yayınları, 1. Basım, 1999, İstanbul, s.93).

'dilden kovulma, dil yurtsuzluğu'na dek anlamak İbrahim Yıldırım özelinde önemlidir. Sokağa bırakılan, kıyıdanlaştırılan (**marjinalleşmek**), eğer dizgenin artıklarıyla doyunur, yaşamını öyle böyle yine de sürdürürse beklenen yapıt gelmeyecektir ama ya kovulmuşlar; dizgeyi, a(r)tıklarını, her türden uyumcul, uydumcul önermelerini yadsır, işe dilin niteliksiz ortalama saldırısına karşı koyarak başlarsa ne olur? Dünyanın önünde, boyuna posuna bakmadan oransız canavara, dünya devine (Golyat) kafa tutan Davut gibi sapanıyla olmasa bile kalemiyle karşı çıkar ya da kafasında berber taşı, bir deri bir kemik *Rosinante*'sinin sırtında elinde mızrağı *el ingenioso hidalgo don quijote de la mancha* gibi sonsuz adalet, iyilik ve güzelliğin peşinde bir 'yeraltı' insanı (*Bkz. Dostoyevski, 1864*) olarak yaşar. Artık dünyayı zamanlar ve coğrafyalar üzerinden kat eden bir kişi (*karakter*) olarak kendi aykırı, yani toplum dışı (**asosyal**) geleneğini üstlenir. Herkesin akıllı olduğu bu çivisi çıkmış dünyanın en akılsız olmaktan başka seçeneği yoktur ve de dünyanın tam bilinci, tam romanı, tam yazarı böylece işbu romanı yazar, dünyanın *böyleliğine* karşı ve dirençle. Sonuç olarak, İbrahim Yıldırım küresel sorunun tam bilincidir benim yıllardır izlediğimce ve onun arkasında yatan engin dünyalı birikimi sıyırdığımızda geriye *Binbir Gece Masalları, Cervantes, Sterne, Dostoyevski, Kafka*, vb. ile yine kendi, yani İbrahim Yıldırım kalır. Tümü ve benzerlerinde gülmecenin sirkeleşmiş, acılaştırmış tortusunun varlığından söz etmem gereksiz olur. Burada tüm insan durumları (**hâl**) hem kendileridir hem değil. Ne ağlatı ne güldürü ne çatışkı; ağlatı, güldürü ya da çatışkıdır. *Monad* (Leibniz) aynı zamanda dünyadır.

Gösteri toplumunun dünyasında (Baudrillard), yabancılaştırmanın yabancılaştırmasının *eldebir*'inden hiç'e ulanmış, döne sine sine döne dönüşünü de duruşunu da yitirmiş tüm kiblesizliğimizde; ya yeni bir din yaratılacak ya da durum bir aynadan yansıtılacak (Stendhal)... İyi ki yazarımız aynada gördüklerini akıllı uslu düzeltimlere (*rötuş*) başvurmadan, tüm saçması, olmazı, sığmazıyla aktarıyor da biz okurlar iki seçenektan ilkinde kendimizi lunaparkta sayıp (yine) insanlık durumumuzu geçiştiriyoruz, ikincisinde ise gerçekliğin sert tokadıyla sersemlemiş, yüzümüzde acı bir sırtımayla (elbette Refik Çelebizadeler, Aşir Emin Çölaşanlar gibi) açıkta kalmanın, faka basmanın, aslında dünyayı faka bastırmanın sarsıntısını (*travma*) yaşıyoruz.

Kuşkusuz dağınık *bu* dünyayı toplamak olanaksız görünüyor... Bunun geçmişi, bugünü, geleceği var. Geçmiş, bugün tamam da gelecek kuşku... Öyleyse yazarın öncelikli işi, belki de tek işi bu karmaşayı (**kaos**) sözcüklerle aktarmanın bir yolunu bulmak. Bunun için tek örneklemin, bireşim(leme)nin (**sentez**) yetmeyeceği ortada. Bireşimin bireşimi (*sentezin sentezi*) bir söz oyunu gibi görünse de durumu açıklayabilir. Bakışa bakmak, yazıyı yazmak, resmi resimlemek, vb. saçma gibi görünen önermeler, aslında dünyayla ilişkilerimizi yeniden gözden geçirmemiz için 20.yüzyıl ilk çeyreğinden beri geliştirilen bir dünyalanma deneyiminin uygulamaları olarak öne çıktı. Kimi örneklerde işin suyu çıkıp ucu nesne tapıncına (**fetişizm**) varsa da başka kimi örneklerde bu karmaşık dünyaya yeni görüngeler (**perspektif**) açarak kavrayışı yükseltme işlevi gerçekleştirebildi. Yani çözüm arayışında ya teslim olunmuş ya başkaldırılmıştır (**isyan**) gelinen yolun ucunda. Görsel yüzyılın görsel yaratısı sinemanın çerçeveleme yeteneği, Pandora kutusunu açma ve kutu içinden kutu değişmecesini etkili kılma açısından ayrıca verimli bir kaynak olmuştur. Tüm bunları yazmamın nedeni ise İbrahim Yıldırım'ın yapıtını üstlenme yolunun, sayısız başka yapıt yanı sıra sayısız anlatı düzeneklerinden geçmeyi zorunlu kıldığını vurgulamak içindir. Bu derinlikleri aralayarak ilerlemenin aşamalarında kendini açığa çıkaran bir göstermeciliğin (**exhibitionism**) önemini de yeri geldikçe vurgulayacağım. Kokuyu, hatta en pisini açığa çıkarmak, biçimi öteki biçim(sizlik)lerden süzmek, görünmezi

görünmese ne iyiydi dedirtecek kerte görünür kılmak, bilincin dibini, tepelerimiz üstünde yürüdüğümüzü kanıtlarcasına en yukarıya taşımak, güçlü zavallılığımızı ya da zavallı güçlülümüzü açık arttırmayla satışa (*mezat*) çıkarmak (Artık kim alırsa. Kolay değildir yüzleşmek...), vb., bir dizi yazınsal işlem olarak ayrıştırılabilir. Ama şimdilik dünya üzerine bunca söz yetsin. *Bu dünya fotoğrafından bir şey anlamadım*, diyor ve arkadan ne gelecek diye bekliyorsanız boşuna beklersiniz. Yazarımızın dünyanın eteğinden tutup tutkuyla asıldığı doğru ama böylece bir sirk dünyasına yuvarlandığımız ve hele büyü (sihirli) aynalar odasında yamulup kaldığımız da bir o kadar doğru. Sizce aynalar suçlu olabilir mi? Yine de *bir şeyi* göstermezler mi aynalar?

O şey ne(dir) peki?

TADIMLIK

Ülke

“Ne Babil’i... Sodom buraları, Sodom!” (HBA, 51)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

TADİMLİK

Dil (Jargon)

Son olarak İbrahim Yıldırım'ın dil (Türkçe) siyasetine değinmek isterim. Birçok romanında Öz Türkçe saplantısını bir öрге (**motif**) ve gülmece (**mizah**) konusu olarak ele alan ve eleştiren yazarımızın [“Şüphelenmiş, hatta şaşırılmış olabileceğiniz diğer hususa, yani dil meselesine gelince; Refik Çelebizade dostunuz -birini Hüseyin'den öğrendiği iki söz kümesiyle söyleyecek olursa- katiyetle lisan faşosu değildir: Sözcük de yazabilir, kelime de (...)” (HBA, 29)] erken dönemlerinden beri bir Türkçe dili ustası olduğunu ve ustalığını kişisel, özgün biçeme (**üslup**) taşıyabildiğini belirtmek isterim. Bu onun yazınsal uğraşının (*poetika*) bir başka girişimi, tasarısıdır. Dil nesnesine yapıtının imgesi ışığında ham gerecini tartar gibi bakan Yıldırım, dili işleme yordamını sonuçtan, gelecek yapıttan çıkarır. Yapıtın gerektirdiği dili gelecekte çeker ve kullanıma açarken en çok üzerinde durduğu şey bağlamsallıktır. Dil onda kusursuz, soyut, yansız bir taşıyıcı değildir. Toplumsal, kişisel bir yankılanma, kullanımı içinde gerçekleşen bir söyleme biçimidir. Dil onda toplumsallaşır, hatta biraz abartırsak alt/özel dile (**jargon**) dönüşür. Bunu dilbilgisel anlamından çok tek yapıt bağlamıyla, yapıtın tınıyla, ortamıyla ilişkilendirmek, anlamak gerekiyor. Dil yapıtın oyuncularından biri olarak girer sahneye. Yazarın genel tezini, önermesini sözel bedeniyle, tınıyla yansılar. Kişiler kişilikleriyle konuşur, yazarlar. Hatta fiziksel ya da tinsel kişilik ketlenmeleri de metnin yüzeyinde belirti verir. Bir yazar için oldukça yıldırıcı (**riskli**) bir tutum, dil siyasetidir bu. Amos Oz'da etkilendiğim bir uygulamaydı. Bizde de özellikle gerçekçi yazarlarımızın bazılarında vardır bu ama çok biçimsel kalır. Metnin sonunda imgeye dönüşebildiği bir yazı siyaseti kolay göze alınabilir bir şey değildir. En azından yayımı, özellikle de okur açısından...

Bir önceki bölümde açıklamaya çabaladığım çağrışımsal sapmalara dayalı döngüsellik (Yazar şakayla karışık **Hüznengiz Bir Arabesk**'te 'fraktal' kavramını sıkça kullanıyor.) okuru kendiliğinden bir güldüren dil algısına zorladığını, dilin bu kullanımından doğan anıştırmalı gülmececiğin metni duygusal olarak daha varsıllaştırdığını, ama sonucun her koşulda acılı, ağılanmış bir gülüşle noktalandığını belirtmek isterim. “Vah ki vah, babam vefat etmiş, Atıfet gitmiş, Dilcû dudağındaki sızılı tebessümle hiçbir zaman küllenmeyen kalbimdeki firak ateşini bambaşka duygularla alevlendirmişti.” (HBA, 93) Sözcüklerin dibine vurmak, tozunu atmak, tütün çığner gibi acı özlerine değin çığnemek, onları soya soya, tüm duygusal, anlamsal içeriklerinden boşaltarak çırılçıplak ortaya çıkarmak ve gelinen yerde umarsız kala kalmak, yazardan okura belirlenen düzlemde ortak deneyim alanımızı oluşturur. Bunun elbette yazar açısından bir anlamı var. Hiçbir şey görüldüğü ya da sanıldığı gibi değil ve şeyi görmenin yolu geriye doğru dilsel (sözcüksel) bir kazı çalışması olabilir. Ama çıkacak şeyin hakikat (!) olup olmadığı ve bu hakikatin karşısında bizim ne olacağımız, üzerinde derince düşünmemizi önerdiği konulardan biri kuşkusuz.

Dil metne aracılık yapar, metnin dünyayı göğüslemesine yol gösterir ama tersi de söz konusudur. Metin de dile araçtır, onu yönetir. Bir eytişme (**diyalektik**), güldüren oynak, devingen bir dalga (sözcüğün çoklu anlamında) kıyılarıımıza gelir dayanır, çarpar. İleri de gider. Dil özerkliğini, hatta bağımsızlığını yer yer duyurur (**ilân**). Metin akışından kopar, saçmalar. Özellikle dehşet anlarında, çıldırma noktalarında dil en 'hafifmeşrep', en 'yersiz' sürçmelere, sapmalara uğrar, sapkınlaşır. Sayfa 12'de örneğin, 'armudun sapı, üzümün çöpü' aktarımı gibi. Alt metin yazarı da saçmaladığının ayırımındadır, belirtir de bunu. Demek dil, insana önceldir, şimdi buradaki insana kuşkusuz...

Böylece dil yaban seçimler, olmadık görünümler, sayısız oyunlar, yansımalar (**taklit**), çarpıtmalar, düzey(siz)lemeler, vb. ile aynalanır ve bu oynak dil aynası içerisinde ortaya çıkan evren hem bize ait bir evrendir hem de başka bir evren. Bizler dilin hangi yanındayız, işte bu yanıtı zor, belki de olanaksız bir soru...

Metnin ve dil kullanımının biçimsel seçimlerine ise girmeyeceğim: Vurgulu ya da koyu (**bold**) sözcükler, sözceler: **Candido, A yüzü, çıkış müziği**, vb. Tümü işlevseldir. Romanı yeni, özgün, önemli bir romana dönüştürürler.

Örnekler (Saptama ve alıntılar):

Rafet Bey ve bükeleği... (**DD**)
Barfly-meygede günleri. (**DD**)
Mirasyedi azgınlığı. (**DD**)
Açık Gönül Ameliyatı. (**DD**, 297)

"Üstelik ben cinayet vakanüvisi miyim ulan!" (**HBA**, 26)

*"Çufçuf da nereden çıktı kelime yumurtlayıcısı...
İpin ucunu kaçırdın be çelebi!"* (**HBA**, 91)

"Hay Allah, Refik Abi bana fraktal akıllı demekle haklıymış galiba." (**HBA**, 168)

*"Az önce saçmaladım mı acaba?
Olabilir, ama ne fark eder.
Üflüyoruz, gidiyor işte bizim tekne.
Hem de ortaya karışık, fraktal fraktal..."* (**HBA**, 178)

"Afyonumun patlamasını beklemeden, aç karna, üstelik dolapta mahzun mahzun sahibini bekleyen anzarot kalıntısını tamamen diplayerek yazdığım bu satırlar sayesinde kim olduğumu, sizlere ve kendime aynalı bir şekilde açıklamış olduğumu düşünüyorum. Dolayısıyla ne diyor bu adam, kim bu herif triplerine girip boğdurmayın kendinizi bana..." (**HBA**,193)

"Koptuk bir kere... Ah rakı, bana neler yazdırdın böyle." (**HBA**, 202)

"Hay Allah, yazanınız galiba ahmaklık etmekte direniyor: Daldan dala atlayıp, çoğunlukla yarım kalmış insanlarda görülen bir kösnümeyle -ve tabii ki- yarım yamalak bilgilerle akli sıra kendini size beğendirmeye kalkışıyor. Bunu koridordaki manda leşini unutmak için yapıyor olabilir, ama inat edercesine böyle şeylere değinmesinin belki doğa üstü nedenleri de vardır." (**DD**, 64)

"Kedi barbarı öküzler!" (**DD**, 90)

"Sığır oğlu sığırlar..." (**DD**, 90)

"Minareden at beni! İn aşağı tut beni!" (**DD**, 144)

"İşret fetret devri" (**DD**, 299)

"Aşır oğlum, mancırları aşır da gel..." (**DD**, 334)

Sonuç

Sonuç yok. Yazı sürüyor. Yazı boyun eğmeyecek.
Direniş sürecek.

TADIMLIK

KAYNAKLAR

- Yıldırım, İbrahim; **[Eylül'den Sonra 3.] Bıçkın ve Orta Halli. Cinayet, Ülke, Cinnet** (2003, Roman), Yapı Kredi Yayınları, 2003, İstanbul
- Yıldırım, İbrahim; **Hassas Ruhlar, Şikayetçi Aşklar** (2004, Öykü), Can Yayınları, Birinci basım, 2004, İstanbul.
- Yıldırım, İbrahim; **[Vatan Dersleri 1.] Hal ve Zaman Mektupları: Vatan Dersleri** (2006, Roman), Merkez Kitaplar yayınları, Birinci basım, Ekim 2006, İstanbul, 404 s.
- Yıldırım, İbrahim; **Vatan Dersleri 2: Ölü Bir Zamana Ağıt** (2008, Roman), Turkuvaz Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2008, İstanbul, 262 s.
- Yıldırım, İbrahim; **Her Cumartesi Rüya: Aşk ve Mevt Tabirleri** (2011, Roman), Doğan Yayınları, Birinci Basım, Ocak 2011, İstanbul, 449 s.
- Yıldırım, İbrahim; **Nişantaşı Suare: Bir Monolog** (2012, Roman), Doğan Kitap Yayınları, Birinci Basım, Şubat 2012, İstanbul, 188 s.
- Yıldırım, İbrahim; **Alçitepe Ailesinin Son Ferdi: Dokuzuncu Haşmet** (2015, Roman), Doğan Kitap Yayınları, Birinci Basım, Ocak 2015, İstanbul, 247 s.
- İbrahim Yıldırım; **İki Uzun Öfke: Hüznengiz Bir Arabesk: İki Uzun Öfke** (2017, Roman), Doğan Kitap Yayınları, Birinci basım, 2017, İstanbul, 244 s.
- İbrahim Yıldırım; **Dünbatımı Defterleri. Edebi İçtimai Cınai Tıbbi Bir Kolaj** (2021, Roman), Kırmızı Kedi Yayınları, Birinci basım, 2021, İstanbul, 456 s.

EK:

İBRAHİM YILDIRIM YAPITLARI

öykü	Bir Cinayetin Ekonomisi	1986
öykü	Kumcul (e-kitap)	2000
roman	Eylül'den Sonra 1: Kuşevi'nin Efendisi	2000
roman	Eylül'den Sonra 2: Yaralı Kalmak	2001
roman	Eylül'den Sonra 3: Bıçkın ve Orta Halli: Cinayet, Cınnet, Ülke	2003
öykü	Hassas Ruhlar, Şikâyetçi Aşklar	2004
roman	Vatan Dersleri 1: Hâl ve Zaman Mektupları	2006
roman	Vatan Dersleri 2: Ölü Bir Zamana Ağıt	2008
roman	Her Cumartesi Rüya. Aşk ve Mevt Tabirleri	2011
roman	Nişantaşı Suare: Bir Monolog	2012
roman	Madam Samatya ve Diğer Şüpheliler	2013
roman	Alçitepe ailesinin Son Ferdi: Dokuzuncu Haşmet	2015
ödül	Orhan Kemal Roman Armağanı	2016
roman	Vatan Dersleri (yeniden elden geçirilmiş)	2017
roman	Hüznengiz Bir Arabesk İki Uzun Öfke	2017
roman	Dünbatımı Defterleri. Edebi İçtimai Cinai Tıbbi Bir Kolaj	2021
söyleşi	Alacakaranlıkta Karnaval (Söyleşen: Rıza Kıracı)	2022